

בית ובעד

לזכרו של הגאון רבי דוד ברונר זצ"ל
מנהל רוחני בישיבת נתיבות החמה

גיליון מס' 17

ישיבת בית מדרש גבוה

בענין תרי"ג מצוות ויהס התורה והמצוות

מנין תרי"ג מצוות

רבותינו הגאונים והראשונים עסקו רבות וחיברו חיבורים על מנין תרי"ג המצוות, בהם מנו רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, והעמידו שיטות חלוקות וכללים במנין המצוות, ובהגדרת המצוות הנכללות במנין תרי"ג ואלו שאינן נכללות במנין. אכן, בתושב"כ אין מקור מפורש למנין תרי"ג מצוות, ולא נמצא בדברי חז"ל שעסקו בזה, אלא נסמכו הראשונים בעיקר על דרשת רבי שמלאי בגמ' (מכות כג: והוזכר מנין תרי"ג גם בגמ' שבת פז. יבמות מז: ועוד):

"שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שלוש מאות ושישים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא מאי קרא, תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנוכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום".

והנה זה פשוט דחכמת התורה אינה מוגבלת רק לענין המצוות שהיא ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים, ועומק התורה הוא לאין שיעור כמו שהפליגו חכמים בהרבה מקומות, וז"ל הרמב"ם בפיה"מ (הקדמה לפרק חלק) "דכל אות שבה יש בה חכמות ונפלאות למי שהבינו ה', ולא תושג תכלית חכמתה, ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים". אף המצוות המעשיות מרובות מתרי"ג, דבספר המצוות העמיד

הרמב"ם י"ד שורשים וכללים למנין המצוות ורבו המצוות שלא נכללו במנין תרי"ג, כגון המצוות הנלמדות בי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, וחלקי המצוות, ומצוות רבות שנחלקו בהם הראשונים והוציאו מן המנין. ולו זו בלבד אלא נצטוונו בתורה במצוות כלליות המקיפות את כל חיי האדם ומעשיו, כגון מצות "והלכת בדרכיו" - "מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום" (רמב"ם פ"א מהל' דעות ה"ו), וכן "ועשית הישר והטוב" שנכנס בה הפשרה ולפנים משורת הדין.

יתר על כן, נודעה שיטת הגר"א ששמעה אחיו רבי אברהם ז"ל מפיו והביאה בריש ספר מעלות התורה, וז"ל -

"ושמעתי מאחי הגאון ז"ל שורש הדבר, שבדאי ליכא למימר שלא יכנסו תחת גדר המצוות רק תרי"ג מצוות ולא יותר, שאם כן מבראשית ועד בא, אין בהם רק שלושה מצוות. גם הרבה פרשיות שבתורה, שאין בהם שום מצוה, וזהו דבר שאין מתקבל. אלא באמת כל דיבור ודיבור שבתורה שיצא מפי הגבורה היא מצוה בפני עצמה. והנה באמת המצוות רבו ועצמו עד אין מספר, עד מי שיש לו עיון השכלי ולב מבין, ויכול להתנהג בכל פרטי עניניו והנהגותיו, מקטן ועד גדול, על פי התורה והמצוה, ואז היתה מצוה בכל עת, ובכל רגע, עד אין מספר, כאשר הובא הרבה מעשים מהקדמונים ז"ל, כגמרא ובמדרשים, מאשר נהגו הנהגותם על פי התורה..."

ואכן, במשנתו של הגר"א לא נמצא שעסק

במנין המצוות כלל, ויש לבאר לדעת הראשונים, לאיזה צורך נמנו המצוות כחלק מחלקי התורה, וכבר תמה הרמב"ן (בהשגות לשה"מ שורש א) דלא מצינו בדברי חז"ל עסק במנין המצוות כלל. ובכל מקום שנחלקו בגמ' על מצוות מסוימות אם הם חובה או רשות, לא הוקשה לגמ' לדברי האומר חובה הם בתוך מנין תרי"ג מצוות, ולדברי האומר רשות אינן נחשבים, וצריך לחשב מצוות אחרות להשלמת מנין תרי"ג מצוות.

המצוות כנגד רמ"ח איברים ושס"ה ימות החמה

ומתוך דברי חז"ל ודברי רבותינו נראה, דבמנין תרי"ג מצוות המצורף מרמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, נמסרו שרשי המצוות כולם ובאו כנגד רמ"ח איברים ושס"ה ימות החמה כדברי הגמ' (לעיל) או כנגד שס"ה גידים כדברי הזוה"ק (ח"א קע:). בתבנית זו מכוונות המצוות בדקדוק לצורת אדם המתהלך בארצות החיים, שעל ידם ובאמצעותם יתקן ויתאים את עצמו לצורה המתקנת של האדם השלם. וכן הוא פשט הגמ' לפירש"י (שם) והרמב"ם (הקדמה לשה"מ), וז"ל הרמב"ם - "ואמרו גם כן על דרך הדרש, כי היות מצוות עשה מספר האיברים, כלומר כל אבר ואבר אומר לו עשה בי מצוה. והיות מצוות לא תעשה מספר ימי השנה, כלומר כל יום ויום אומר לו לאדם אל תעשה בי עבירה". תרי"ג

המצוות הם היסודות של כל המעשים הטובים, וכל שאר המצוות הם תולדות של אותם שרשים, כמש"כ בספר מעלות התורה (שם) - "זמה שהוזכר תרי"ג אינו אלא שרשים, אבל הם מתפרשים לענפים הרבה".

והאריך בזה בתפארת ישראל למהר"ל (פ"ז ועוד) וז"ל:

"אמנם ישראל עם ה' אשר בחר בהם ונתיחדו אל השם יתברך יותר ויותר, שיש להם נפש מיוחדת א-להית ביותר, נתיחדו עוד במצוות לא תעשה שהם שס"ה כפי אשר הם מיוחדים נתיחדו יותר שלא יצאו מן הסדר הראוי. ועוד נתיחדו במצוות עשה שהם רמ"ח מצוות, כי הנפש שהיא עומדת בגוף נוטה עצמה אל הטבע, והיא באמת נפש א-להית מלמעלה רק שהיא עומדת בגוף צריך להוציא אותה מן הטבע ולהיות לה דביקות בו יתברך, וזהו על ידי המצוות אשר מעשה המצוות הוא לפי השכל אשר מסודר לאדם, ועל ידי שעושה המצוה שהוא סדר שכלי יש לאדם דביקות בשכלי ויוצא מן הטבע שהאדם חומד בו ואז יש לו דביקות בו יתברך".

וכעין זה נתבאר בשל"ה הק' (עשרה מאמרות מאמר שיש), ובארחות יושר למרן הגר"ק זצוק"ל (פכ"ז) הביא מש"כ בספר שערי קדושה (ח"א פ"א) ועוד.

תורה ומצוות - הי מתייחה עדיך

ונבוא לבאר את ענין המצוות בכללות. בדברי חז"ל נחלקו התורה והמצוות לב' ענינים וכל אחד קובע מקום לעצמו כמו שאמרו "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" וכהנה רבות, ונראים כשני ענינים נפרדים לגמרי - תלמוד תורה ומעשה מצוות. בהרבה מקומות תלמוד תורה עדיף וחשוב מהמצוות בהפלגות גדולות, כמו ששינוי "ותלמוד תורה כנגד כולם" (פאה א), ואמרו בירושלמי (פאה א) "רבי ברכיה ורבי חייא דכפר דחומין, חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שווה לדבר אחד של תורה, וחד אמר אפי' כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר א' מן התורה".

ולא זו בלבד אלא כל זכותו של אדם לעולם הבא מגיעתו אך ורק ע"י תורה, כדאי' בגמ' (כתובות קיא): "אמר ר' אלעזר עמי הארצות אינן חיים... דכתיב "כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל" כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו", ויעו"ש בגמ' שמצאו לע"ה תקנות שיוכלו לזכות לחיי עוה"ב בדיבוקם

לתלמידי חכמים. ובכרכות (לד): אמרו "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למושיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו".

ומו"ר רה"י הגרי"ב שרייבר שליט"א הביא בדבריו בישיבה הק' את דברי הגמ' "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות, מאי בלילות, א"ר יוחנן אלו ת"ח העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהן הכתוב כאילו עוסקים בעבודה" (מנחות קי.), ולמד מכאן דע"י הקביעות בתורה בלבד אפשר לזכות לדביקות בהקב"ה כל הזמן והיא העבודה. וכעין ההלכה של קיץ המזבח שלא יהיה בטל לרגע, שאין להלכה זו מקור בתורה שבכתב ולא הלל"מ אלא עצם ענינו של המזבח מחייב שלא יהיה בטל כלל (כנזכר במצוה סג בשם השיטמ"ק). ועוד למד מאחת משאלות היסוד שנשאל אדם כשעומד לדין - "קבעת עיתים לתורה" (שבת לא.) דמשמעות הלשון שהיא שאלה כללית בענין התורה, אם התורה קבועה אצלו בקביעות של חוק ולא יעבור, קביעות הזמנים, קביעות המחשבה וקביעות של ניתוק משאר הדברים שאינם להימצא בכפיפה אחת עם התורה. ומוכח דדביקות בהקב"ה נרקמת ונקבעת רק ע"י לימוד התורה, ואילו מצוות ומעשים טובים אינם מביאים לתכלית זו.

מאידך, פשיטא דללא מעשה המצוות אין לתורה קיום, שהרי ת"ת נדחה מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים כדאי' בגמ' (מו"ק ט.) ונפסק ברמב"ם (פ"ג מהל' ת"ת ה"ד) ובשו"ע (יו"ד רמו יח) וא"כ המעשה גדול. ועוד אמרו בגמ' (יבמות קט): דהאומר אין לו אלא תורה, אפילו תורה אין לו, ויליף לה רב פפא מהיקש - 'ולמדתם ועשייתם' - "כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה כל שאינו בעשיה אינו בלמידה". ועוד אחז"ל בב' משניות באבות "כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת" (ג ט.). "כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו" (ג יז).

וברמב"ם בפיה"מ (מכות ג טז) כתב דע"י מעשה מצוה זוכים לעוה"ב ולא העמיד

את זכות עוה"ב רק על לימוד התורה, וז"ל: "מיסודות האמונה בתורה שאם קיים האדם מצוה משלש עשרה ושש מאות מצוות כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה כמו שביארתי לך, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא, לכן אמר ר' חנניה כי מחמת רבוי המצוות אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה".

ואין לומר דת"ת וקיום מצוות הם ב' חיובים שאינם נוגעים זה לזה, רק המעשה קודם לתלמוד, דהרי אמרו בגמ' (קידושין לט): "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" ופירש רש"י דע"י הלימוד נמצאו שניהם בידו. משמע שהתלמוד הוא הכשר והכנה אל המעשה. ובהקדמת ספר מסילת ישרים נתפרש ענינו של העוה"ב כהכנה לעוה"ב, וכתב דהאמצעים המגיעים את האדם לתכליתו בעוה"ב הם המצוות, ולא הדגיש וייחד את התורה כהאמצעי היחיד להגיע לתכלית העוה"ב.

החילוק בין תרי"ג מצוות שנמסרו לישראל שהם גילוי הרצון העליון

לבין ז' מצוות בני נח שהם סדרו של עולם ובדברי מו"ר הגר"נ רוטמן שליט"א נתפרשה היטב כוונת המצוות. במתן תורה נמסרו לישראל תרי"ג מצוות כמו שפירש"י (שמות כד יב) "כל שש מאות ושלוש עשרה מצוות בכלל עשרת הדברות הן, ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו". אולם קיים הבדל יסודי בין תרי"ג מצוות התורה שנמסרו לישראל בהר סיני לבין שבע מצוות בני נח. תרי"ג מצוות אינן רק תוספת במספר הדרישות שהקב"ה מציב להם על פני ז' מצוות בני נח שנצטוו מכבר, אלא יש שינוי מהותי ביניהם. קיום שבע מצוות בני נח שומר על סדרו של עולם, ויש שכר על קיומן, ואילו תרי"ג מצוות ניתנו לישראל כאמצעי לכניסה לעולמו של הקב"ה. "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו" (אבות ו יא) - הקב"ה לא ברא את העולם בשביל משלמי מיסים מקיימי שבע מצוות בני נח, אלא הוא מצפה מהיהודי ההגון להיות אדם שכל עולמו הוא העולם של הקב"ה. התורה היא האמצעי העליון לקשר הנבראים עם הבורא מאחר והתורה היא הביטוי של רצונו ית' בעולם, כמש"כ בנפה"ח (ש"ד פ"י), בנתינתה ניטעו חיי

עולם בתוכינו ורק טל אורות התורה מחיה את האדם בתחה"מ כמש"כ במשנה באבות (ז ו) "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא". במצוות המעשיות מתגלה הרצון העליון של התורה שמקיף את המציאות כולה, ובהוראות התורה המתייחסות לכל פרט מפרטי המציאות מצטייר לעיני האדם הציור האמיתי של ההויה כולה. וכך למד הגר"מ שפירא זצ"ל את ענין המצוות מהקדמת הרמב"ם לספר היד החזקה, ז"ל:

"כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו. שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה. תורה זו תורה שבכתב. והמצוה זו פירושה. וציונו לעשות התורה על פי המצוה. ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה".

המצוה זו פירושה - כי המצוה היא ההיכי תמצי שהתורה תתפרש ותתגלה בעולם. תרי"ג מצוות הם הביטוי של גילוי התורה בתוך העולם הזה והם הפירוש האמיתי של המציאות. על ידי המצוות יש משמעות גבוהה ועמוקה יותר לכל הכלים הגשמיים שעל ידם מתקיימות המצוות, ובקיומם משתנה מציאותו של האדם שחי כפי רצון ה' ומתגלה העולם כעולמו של הקב"ה. כך אמר הכתוב - "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'" (ויקרא יח ה), וכן תקנו אנכה"ג בנוסח תפילת ערבית "תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו לימדת... כי הם חיינו ואורך ימינו...". ומכאן יש ללמוד על כוונת הרמב"ם שייסד והעמיד את ספר היד החזקה על המצוות המתקיימות בכל ספר ובכל הלכה, וצרף אליו את ספר המצוות לידע כיצד מונים את המצוות ומה ענינם, שכן ההנהגה למעשה הם פועל יוצא של קיום התורה באופן של מצוה".

ונתבאר בדבריו עוד דגדרן של מצוות בני

נח שנמסרו כ'ציווי' דהיינו הוראה מעשית גרידא, אך ה'מצוה' אינה מתבטאת רק בקיום המעשי בפועל אלא היא אמצעי לחיבור האדם ברמ"ח איבריו לעולמו של הקב"ה. וכך היה רגיל הגר"מ זצ"ל להאיר, שכשם שתיבת 'משפט' מרכיבה שלושה - השופט, הנידון והשפיטה, וכן תיבת 'מילוה' מבטאת צירוף של מלוה, לוה והלוואה, כך תיבת מצוה מורכבת משלושה - המְצוּה הַצְיוּוִי והמְצוּוֹה, המצוה היא המצרפת את האדם לבורא ית'.

דביקות שלימה בהשי"ת רק ע"י מחשבה דיבור ומעשה

ויש להוסיף הסבר בצירוף שבין הבורא לאדם ע"י המצוות, מתוך דברים ששמעתי ממו"ר רה"י הגרי"ב שרייבר שליט"א. דהנה זה ודאי דהתכלית של כל התורה והמצוות היא הדביקות בהקב"ה, והיא התכלית והמגמה של כל מה שיעמול אדם תחת השמש כמסקנת הפרק הראשון של מסילת ישרים ז"ל -

"נמצינו למדים, כי עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בניסיון... ואמנם ראוי לו שתהיה כל פנייתו רק לבורא יתברך, ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן ואם גדול אלא להתקרב אליו יתברך ולשבור כל המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו וכו'".

אמנם, מעשה בפני עצמו אינו יוצר דביקות אלא הדביקות היא רק ע"י הלימוד. דהתורה ניתנה לאדם המורכב מגוף ונשמה, והדביקות שאמור להידבק בבורא ית' היא בצורת אדם שלימה בעל גוף ונשמה, ובודאי שגם הדביקות בתורה צריכה להיות בכל חלקי האדם - גוף ונשמה. לפיכך, תחילת לימוד התורה בהגיון ובהשכלה (כמש"כ בדרך השם ח"ד פ"ב) והאופן שבו יתחבר ויתדבק הלימוד בתורה בגופו, הוא בהוצאת דברי התורה מן הכוח אל הפועל על

ידי המעשה. ונמצא שקיום המצוות בשלימות הוא רק כאשר מעשי המצוות נעשים כפועל יוצא של דברי התורה שנלמדו ונטמעו בלומד, והם ההשלמה והגמר של לימוד התורה. הצורה הנכונה והשלימה של קיום המצוה היא אחר הלימוד והעיון בדיני המצוה והבנת מהות ותוכן המצוה, שאז מתקיימת התורה שבמצוה, ובכך דבק האדם דביקות שלימה בתורה במחשבה בדיבור ובמעשה. כך הביא הגר"מ זצ"ל מכתבי הגר"א דהחיבור בין התורה למצוה, הוא ע"י כוונה בקיום המצוה שעל ידה מתקיימת התורה.

ונתפרשו הדברים בדברי מהר"ל בנתיב התורה (פ"ז):

"וביאור ענין זה, מצד כי התורה שהיא השכל העליון אין לה עמידה באדם כי הוא בעל גוף, לפיכך אין לאדם דביקות אל התורה מצד שהיא שכל כי אם באמצעות המעשה שהמעשה שייך לגוף, ועל ידי זה יש לו חיבור וצרוף אל התורה. ולפיכך אם כל כוונתו ללמוד מבלי שייבקש לעשות אפילו תורה אין לו, וכאשר כל ענינו ללמוד תורה בלבד, ואינו פונה אל המעשה שהוא שייך לאדם כמה שהאדם גשמי כמו שבארנו במסכת אבות, ולא יבא דאמרי אפילו אם מלמד לאחרים והם עושים, כיון שהוא בעצמו אין עושה אין לו אלא תורה".

מש"ה בברכת אהבה רבה שנתייסדה על לימוד התורה, יש פירוט מדוקדק של בקשת כל בחינות ההשכלה שניתן להגיע אליהן בלימוד התורה - "ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד... והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצוותיך", ובתוך הדברים נוספו בקשות על קיום התורה למעשה - "לשמור ולעשות ולקיים". דאחר ששמירת המצוות וקיומן למעשה הוא הגמר והתכלית של לימוד התורה, ועל ידם דבק האדם בתורה לגמרי, הרי הם חלק בלתי נפרד מבקשת התורה.

1 והגר"מ זצ"ל באר דחיבורי הראשונים סביב תרי"ג מצוות הוא בגדר לימוד משנה, וז"ל (בשיעור שהובא בספר עמודי שלמה להגר"מ שלנגר שליט"א) "הרמב"ם מוסר בספרו את כל מה שנמסר לנו בתושבע"פ, זהו 'משנה', וע"ז שייך לומר 'מפי השמועה'. אבל תלמוד אי אפשר למסור בספר מסודר, תלמוד הוא הבנת סברת ועומק הדברים, כפי שהגדיר בהל' ת"ת (א יא) את ענין ה'גמרא' 'ויבין דבר מדבר וידמה דבר לדבר...'. לדמות ולחבר דבר לדבר - הוא ענין ה'ידעת', 'ובינה' - ענינה 'מבין דבר מתוך דבר' (חגיגה יד). בינה ודעת, אי אפשר לכתוב בספר. מאחר שנתברר שספר 'משנה תורה' של הרמב"ם, ענינו 'משנה', נוכל להבין שגדר משנה הוא - יסודי הדינים, דהיינו תחילת תפיסה בשרשי הדינים. המשנה היא שורש לתלמוד. מתורה שבכתב אי אפשר "להבין דבר מתוך דבר"...
בגמ' ברכות "והמצוה - זו משנה", פרש"י "שיתעסקו במשנה". חז"ל למדו את ה'משנה' של רבי, ומתוכה הוציאו את כל הגמ'. רבותינו הראשונים ראו שבשביילנו יש צורך בעוד 'משנה', בכדי להבין דבר מדבר. מנין המצוות? זה אחד מסדרי המשניות של תורה שבע"פ. מי שעסק בלימוד זה יודע שבמנין המצוות מתבאר עיקר הדין ושורש הדין. כל הלימוד של מנין המצוות הוא לדעת את הנקודה השורשית של המצוה, שממנה אפשר להמשיך ולהבין "דבר מתוך דבר".
למשניות של רבי היה כוח של 'משנה' בעבור חז"ל, בשביילנו אין די בזה לקיום החובה ללמוד משנה, אין לנו יכולת לעמוד על תפיסת עיקר ושורש הענין דרך המשניות לבדם, והרי הם בעבורינו כספר החתום. לכן העמידו רבותינו הגאונים והראשונים דבר שיהיה לו כוח של 'משנה' עבורינו. הרמב"ם חיבר את כל ספר 'משנה תורה' סביב תרי"ג מצוות, ולשם כך הכין את "ספר המצוות" כמבואר ל"משנה תורה", כמבואר בהקדמתו. ומכאן שכל עיקרי הדינים יכולים להילמד סביב מנין תרי"ג מצוות".

ולפ"ז יש לפרש דדברי חז"ל בירושלמי ובכתובות שהפליגו בחשיבות התורה לעומת קיום המצוות, ואמרו דכל המצוות אינן שוות ערך לדבר אחד מן התורה, נתייחסו למעשי מצוה הנעשים ללא הקדמת תוכן תלמוד תורה. ולכך אמרו חכמים דהעושה מצוות ללא תורה אינו חי בתחית המתים, אחר שלא קיים את ה'מצוות' אלא את ה'ציוויים'. דהעושה מעשה מצוה ללא שייכות לתורה אינו יוצר דביקות בהקב"ה, דמעולם לא נכנס לעולמו של הקב"ה בהגיון ובהשכלה, ולא דיבק ליבו ונפשו בדיעת בורא העולם ובהתבוננות ברצונו, אלא בא רק לפרוע חוב ולהיפטר מעונשי המצוות. אבל המקיים את המצוות כקיום התורה, אף מעשה המצוות שלו הן חלק מהתורה בהחילו את כל ידיעותיו והכרתו על כל הוייתו המגעת למעשי הגוף בקיום בפועל את המכוון האמיתי של רצון התורה.

היחס הנכון בין תורה למצוות

וע"פ הדברים הללו נתבאר דלימוד התורה על מנת לעשות הוא מחויב המציאות, מכוח בקשת האמת לגילוי הרצון העליון הגנוז בתורה. ז"ל רבינו יונה (אבות שם) במעלת הלומד על מנת לעשות: "י"ל שדעתו לפלפל בלימוד כדי לדעת אמתת הדברים, ורצונו לטרוח כמה ימים ושנים להשיג דבר קטן ולנהוג עצמו על פי האמת הרי זה למד על מנת לעשות. שכל עיקר מחשבתו אין כי אם אל המעשה להיות אמיתי. ולפיכך מספיקין בידו ללמוד וללמד ולעשות שהכל בכלל המעשה".

מבואר בדבריו דאין המעשה דבר נפרד ומטרה לעצמה שבא ומתווסף על הלימוד, אלא המעשה הינו חלק מצורת הלימוד עצמו. דהלומד שהעמיד את התורה כתורת חיים, ותכלית לימודו היא ע"מ לקיים ולחיות על פי התורה, הגיע לכך מתוך הכרה באמת המוחלטת שאין בלתי המכריחתו לראות את החיים לאורה. לימוד ובירור של התורה באופן כזה הוא דרגה בדביקות בתורה ואחיזה בה כתורת חיים.

ולכאור' הן הן הדברים המבוארים בנפה"ח

(ש"ד פ"ל) שכתב:

"ולא עוד אלא שגם אותה הקדושה וחיותו ואורן של המצוות שמקדשים ומחיים להאדם המקיימם. הוא נלקח ונשפע רק מקדושתה ואורה של התורה"ק. כי המצוה לית לה מגרמה שום חיות וקדושה ואור כלל רק מצד קדושת אותיות התורה הכתובות בענין אותה המצוה. ויש לכונן גם זה הענין בכתוב כי נר מצוה ותורה אור. כענין הנר שאין לה בעצמה שום אור כלל רק מהאור המאיר בה. ודאי שגם העסק בתורה לבד בלי קיום המצוות כלל ח"ו, גם כן אין כלום, כמשורז"ל 'כל האומר אין לו אלא תורה אף תורה אין לו'... כי בלתי קיום המצוות ח"ו אין דבר במה להתאחז ולהתקשר בו אור התורה לשרות עליו ולהתקיים בו, כדמיון האור בלא פתילה. אמנם עצמות האור מקבלת המצוה מאותיות התורה הכתובות בענינה. וז"ש בפ' התורה 'גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה', ולא אמר ללומדיה או לעוסקיה אלא לעושיה, וז"ל שהתורה היא הנותנת חיי עד וקדושה גם לעושי המצוות הכתובות בתוכה. ולכן אמרו בתנחומא בחוקותי שאף אם הוא צדיק ואינו עוסק בתורה אין בידו כלום ח"ו".

נתבאר א"כ דלימוד תורה בלי קיום מצוות אינו חשוב 'תורה' כמו שאמרו ביבמות, ובירושלמי (שבת א א) נאמר "אמר רבי יוחנן הלומד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לעולם", ומצד שני קיום המצוות המבוקש הוא באופן של קיום התורה הגנוזה בהם. ואפשר דהרמב"ם שכתב דמי שקיים מצוה כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה זכה לחיי העולם הבא, הוא בקיום שלם של כל קומת האדם וכל כוחות הנפש שע"כ נגלית התורה על האדם והתורה היא עצם עולם הבא (כלשון התפא"י פט"ו). ונגלה אור חדש הן על לימוד התורה שהוא על האופן הזה לאמיתיה של המציאות, והן על מעשה המצוות המחיה את התורה בתוך גופו של הלומד ומקיים.

העסק בחלק המצוות שבתורה

ונמצא א"כ דעיקר חלות התורה באופן

שהיא באה לידי מעשה, וכל עסק התורה בחלק המצוות מיועד לבוא לידי מעשה המצוות, בכדי להחיל את התורה בכל המציאות כולה, בין במבט האדם על המציאות שהוא אדם התורה, ובין בכל המציאות הגשמית המשמשת את התורה ונעשים בה מעשה מצוות. ומאירים דברי הח"ח (מאמר תורה אור) שהאריך להסביר את נחיצות לימוד סדר קדשים, דבעת הזאת חרבה עירנו ושמש בית מקדשנו, ואין אנחנו יכולים להקריב קרבנות חובותינו בבית הבחירה. ולפיכך אין לנו אלא לימוד תורת המצוות וההלכות של סדר העבודה והקרבת הקרבנות שא"א לקיימן בפועל, ועי"כ יחשוב הקב"ה כאילו נתקיימו בפועל "דכיון שעמל עליהן ומצפה שיבואו לידי קיום נחשב לו כמעשה". וא"כ, ע"י לימוד כראוי מתוך בקשת האמת ובהסכמה ע"מ לעשות, אפשר לקיים כל מצוה בשלימות ואף את המצוות שאינן נוהגות בזה"ז. וכמו כן יכול כל אדם לקיים את כל המצוות ואף את אלו שאינן שייכות באדם מסוים כדיני כהנים לישראל וכה"ג, ועי"כ ישלים האדם את נפשו ואת האבר המכוון כנגד אותה המצוה.

לזה נתחברו ספרי הראשונים במנין המצוות, שהם המעמידים את התורה בישראל, בלימוד הכללים והשרשים של המצוות התואמים את המציאות בדקדוק, ומהם יתד ופינה לקיום המעשי של התורה כולה. כדאי' בספרי (האזינו שו): "היה רבי מאיר אומר לעולם הוי כונס דברי תורה כללים שאם אתה כונס פרטים מייגעים אותך ואי אתה יודע מה לעשות". והגר"מ שפירא זצ"ל הביא דהגר"מ פיינשטיין זצ"ל מסר לו את שאמר מרן הגרי"ז הלוי זצ"ל שמספר המצוות להרמב"ם עם הרמב"ן (השרשים והמצוות) למד כיצד ללמוד, דבידיעת השרשים והכללים, וההבנה כיצד התורה מסתעפת ומתרחבת מתוכם, יש אחיזה בכל רוחב התורה ועומקה.

ויה"ר שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה.

ליעוץ וליווי **77א עלות** פנו אלינו: **077-226-0000**

רחוב תורה מציון 3 ירושלים **ha@0772260000.co.il**

ייעוץ והדרכה בתקופת השיחויים

מענה רוחני ורגשי לבני הישיבות

השמה במסגרות חינוכיות, חנוכים בישיבות

מענה אישי ומקצועי להורים

סדאנות הדרכה להורים

הכשרות צוותי חינוך